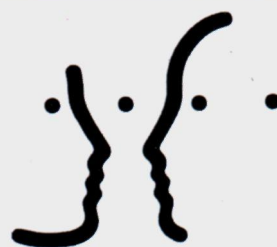

Алла Паринук

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

графіки

Навчальний
посібник

УДК 76(0758)
ББК 85.15я73
П49

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(Лист МОНУ №1/11-19830 від 17.12.2013 р.)

Рекомендовано Вченою радою Інституту мистецтв
Київського університету імені Бориса Грінченка
(Протокол № 7 від 27.06.2013 р.)

Автор:

Поліщук А.А., старший викладач кафедри дизайну Інституту мистецтв
Київського університету імені Бориса Грінченка.

Рецензенти:

Афанасьєв Ю.Л., завідувач кафедри дизайну Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філософських наук, професор;

Юхимець Г.М., завідувач відділу образотворчого мистецтва Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, член НСХУ, кандидат мистецтвознавства, доцент.

Поліщук А.А.

П49 Теорія та практика графіки : навч. посіб. / А.А. Поліщук. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. — 212 с.
ISBN 978-617-658-006-5.

Навчальний посібник, складений відповідно до основних тематичних розділів дисципліни «Теорія та практика графіки», яка вивчається магістрами спеціальності «Образотворче мистецтво» та «Дизайн», презентує основні компоненти теоретико-аналітичної частини і практики навчальної дисципліни з графічного мистецтва та дизайну. Посібник висвітлює проблеми графічної мови й створення графічних зображень та інтеграції інформаційних комунікаційних технологій в педагогічній і творчій діяльності. Теоретичний текстовий матеріал ілюстрований відомими творами графічного мистецтва та дизайну. Розділи з практичної частини посібника презентують студентські роботи, виконані під час вивчення навчальної дисципліни.

Для студентів та викладачів вищих навчальних закладів, художників-практиків, мистецтвознавців та всіх, хто цікавиться теорією і практикою образотворчого мистецтва та дизайну.

УДК 76(0758)
ББК 85.15я73

ISBN 978-617-658-006-5

© А.А. Поліщук, 2015
© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015

ПЕРЕДМОВА

Мистецтво – виявлення найглибших думок найпростішим способом

Альберт Ейнштейн

Мистецтво відіграє значну роль у процесі пізнання людиною навколишнього світу та усвідомлення себе в ньому через творчість. Звертаючись до витоків та історії мистецтва, ми намагаємося зрозуміти, в чому ж секрет магічного впливу на людину витворів мистецтва? Як розуміти мистецтво і яку роль воно відіграє у становленні особистості загалом і дитини зокрема?

Мистецтво покликане відображати життя в усій повноті, оскільки є його невід'ємною складовою. Твори мистецтва є свідченням духовного розвитку людини від первісного суспільства і до сьогодні. У широкому розумінні мистецтво — це своєрідний літопис людства. Відомо, що саме образотворче мистецтво як творче відображення суцього у вигляді різних образів стало підґрунтям для створення писемності. Адже образ несе в собі певну зорову інформацію, передаючи спостереження та почуття людей різних епох. Уже первісний художник, залишаючи малюнки на стінах печер, напевно, крім магічних ритуалів, намагався образно й раціонально усвідомити та зобразити реальний світ, передати зовнішній вигляд тварин, їхні звички, граційність, стрімкість та характерні риси поведінки. І хоч сьогодні ми не можемо достеменно знати, яке призначення мали ці наскельні зображення, беззаперечним лишається факт — наші далекі предки прагнули краси ліній і форм.

Таким чином, **зоровий образ** та **графічне зображення** мають свою специфічну мову, зрозумілу і без перекладу, важливу для всіх поколінь — і минулих, і, сподіваємося, майбутніх.

У чому ж полягає особливість **графіки** як виду образотворчого мистецтва та специфіки її мови? І чи можна навчити дитину цієї мови, як, скажімо, читанню і письму?

Слід зазначити, що діти ще з самого малку самотужки осягають **мову графіки** або за допомогою олівця, водячи ним по паперу, або будь-

якого паличка чи крейди, малюючи на землі чи асфальті. Ці дії є першим художнім досвідом і початком власного творчого розвитку дитини. Значення цього етапу неможливо переоцінити з огляду на дослідження науковців, психологів, вихователів і вчителів. Адже дитина через малюнок передає свої емоції, які не може виразити словами. У такий спосіб вона, на рівні підсвідомості, керуючись уявою, намагається зобразити на папері те, що найбільше її хвилює. Таким чином дитина розв'язує не тільки психологічні проблеми, а й, що не менш важливо, розвиває образне мислення. Проте, на жаль, попри значні успіхи в науці, психології, педагогіці, ще й досі залишаються не вирішеними питання щодо цілісного художнього виховання дитини. Наприклад, що з історії розвитку мистецтва, педагогіки та психології можна беззастережно використовувати для виховання образотворчості дітей дошкільного віку, учнів початкової, середньої та старшої школи, а від чого потрібно відмовитися? Про доцільність і шкоду використання дошкільнятами та учнями середньої школи на уроках малювання комп'ютерів замість олівців і традиційних художніх технік. Вирішення цих питань не можливе без з'ясування ролі графіки в сучасному інформаційному просторі.

Графіка є не тільки одним із видів образотворчого мистецтва. У широкому розумінні вона розглядається як специфічна мова візуальної культури і складова загальної грамотності людини. Вироблення досвіду узагальнення, абстрагування, логічного та образного мислення, концентрування інформації в стислій знаковій формі має універсальний характер. Усе це становить професійне підґрунтя багатьох фахівців сучасного інформаційного простору. Візуалізація інформації та здатність орієнтуватися в багатоманітності графічних носіїв і видів зображення є необхідним чинником інформаційної компетентності користувачів

інформаційних технологій, невід'ємним компонентом фахової художньо-педагогічної та дизайнерської освіти.

Навчальний курс «Теорія та практика графіки», який вивчається в Київському університеті імені Бориса Грінченка магістрами спеціальностей «Образотворче мистецтво» та «Дизайн», охоплює знання з образотворчого мистецтва та графічного дизайну, інтеграції інформаційних комунікаційних технологій в педагогічній і творчій діяльності.

Основною метою навчального посібника з теорії та практики графіки є опанування студентами-магістрами основ графічної мови загальнолюдського спілкування, яка ґрунтується на системі методів і засобів відображення, передачі, зберігання візуальної графічної інформації, правилах прочитання деяких видів графічних зображень та дослідженні сучасних засобів і методів створення різних видів графіки.

У першій частині посібника розкриваються закони зорового сприйняття, специфіка різних видів графіки; висвітлюється процес створення художніх образів; аналізується форма зображення та інтерпретації змісту образу; акцентується увага на специфіці образної мови графіки, художніх методах зображення, мистецького бачення і прочитання художніх творів та дизайн-об'єктів.

У методичній послідовності представлені ілюстрації і зображення різних об'єктів у напрямку від простих до складних за формою та ускладнених за змістом і образним виявленням форми. Рівнобіжно висвітлені методи, композиційні закономірності та прийоми зображення, що використовуються у графічних творах, враховуючи різновиди графіки, такі як книжкова графіка, станкова і прикладна графіка, плакат тощо. Проілюстрована специфіка творчих аспектів різних засобів зображення, графічних прийомів і технік (традиційні графічні техніки та засоби комп'ютерних технологій).

Друга частина посібника містить практичні завдання з навчального курсу «Теорія та практика графіки». Теми практичних і проектно-графічних завдань спрямовані на систематизацію та інтеграцію попередньо засвоєних студентами композиційних закономірностей і принципів побудови графічного зображення, стилізації форми зображення графічними засобами традиційних технік та комп'ютерної графіки, здобуття майбутніми педагогами

практичних навичок у роботі з мультимедійними засобами комп'ютерних технологій при створенні дизайн-проектів і творів графічного мистецтва.

Практичні завдання максимально проілюстровані студентськими роботами, виконаними під час вивчення навчального курсу, що виявляють індивідуальність студентів і творчий підхід до виконання графічних мистецьких робіт та дизайн-графіки. Поряд зі студентськими подаються ілюстрації учнівських робіт дитячої художньої школи м. Києва № 9, виконаних протягом 1997–2002 рр. під керівництвом учителя, художника-графіка Поліщук А.А. — авторки цього посібника.

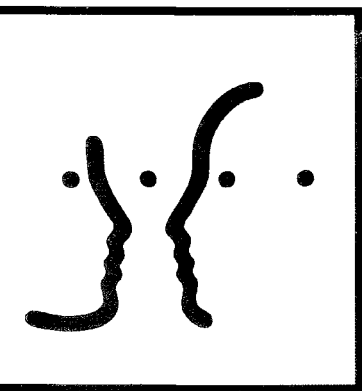
Також представлені роботи переможців III (міського) етапу Всеукраїнської олімпіади з комп'ютерної графіки у 2004–2008 рр. Сподіваємося, що високий рівень виконання учнівських робіт допоможе майбутнім педагогам зорієнтуватися у творчих можливостях дітей різного віку з різних видів графіки як традиційних технік, так і сучасної комп'ютерної графіки.

Крім того, посібник містить список літератури у вигляді текстового та ілюстративного матеріалу. Окремо вказано покажчик ілюстрацій з інтернет-джерел з посиланнями на адреси сторінок сайтів.

Резюмуючи, слід зазначити, що посібник з теорії та практики графіки не дає готових рецептів виконання творчих завдань. Проте серед ілюстративного матеріалу студенти можуть знайти зразки різноманітних художньо-композиційних рішень завдань, певну послідовність у виборі графічних технік, специфіку їх використання для певного призначення та переконатися у важливості експерименту й пошуку авторської графічної техніки, сучасної графічної мови зображення.

Сподіваємося, що підручник допоможе спрямувати прагнення студента до пізнання і осмислення себе як творчої особистості, озброївшись потужним інструментарієм графічного мистецтва і дизайну та сучасних інформаційних технологій.

Авторка висловлює щире подяку всім, хто долучився до видання навчального посібника «Теорія та практика графіки» і з вдячністю сприйме всі рекомендації, зауваження та побажання, надіслані на адресу Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, які будуть враховані для подальшого удосконалення навчального процесу.

ЧАСТИНА I

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГРАФІКИ ТА ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ

РОЗДІЛИ

1. Графіка як мистецтво і основа передачі інформації

Різновиди графіки
Як передається повідомлення
Зорове сприйняття зображень
Закони зорового сприйняття

2. Цілісність образного сприйняття

Мистецтво бачити форми
Форма і зображення
Оптичні ілюзії

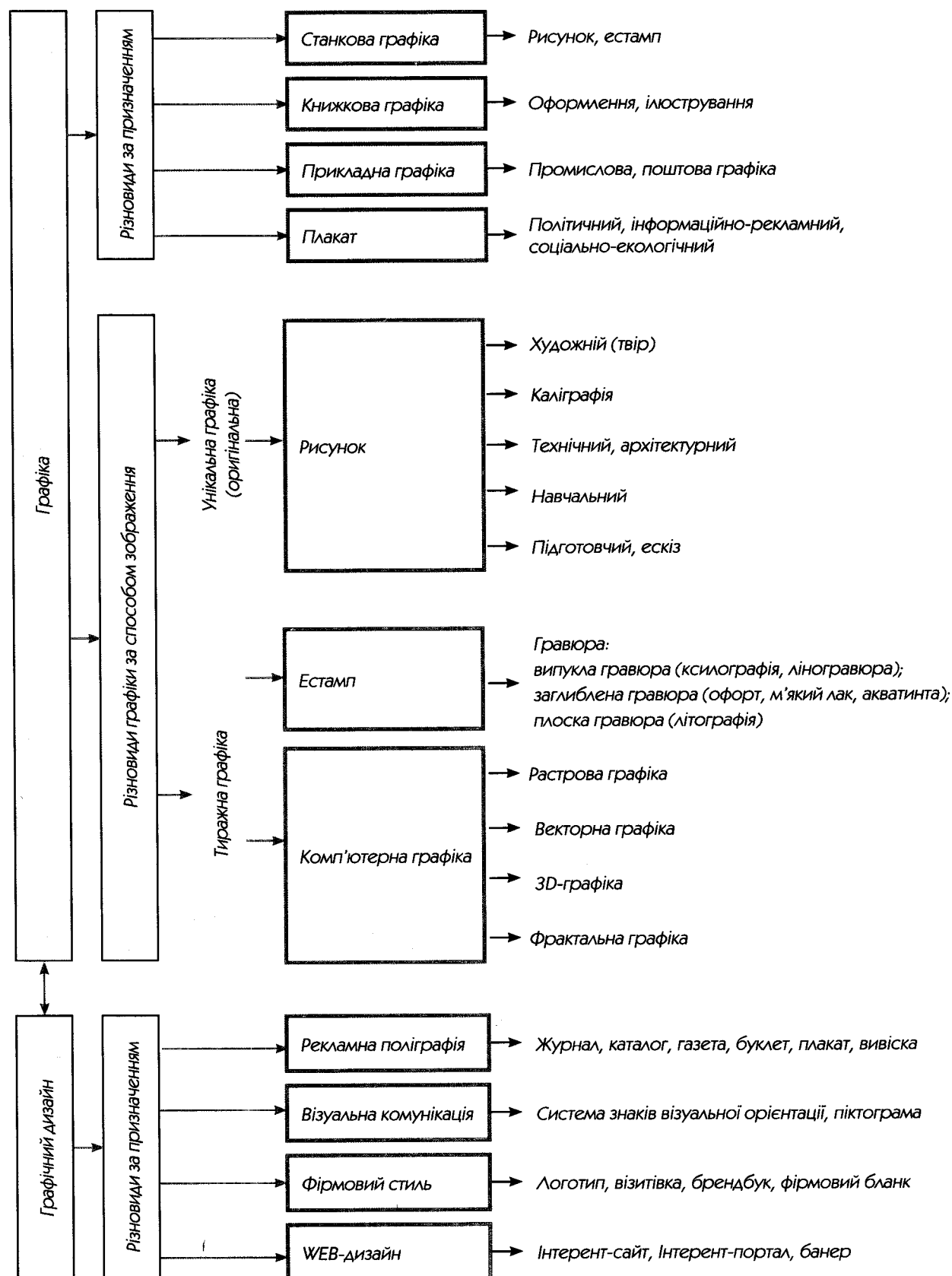
3. Мистецтво бачити і творити художні образи

Художній образ
Графічні образи
Стилізація форми як засіб створення образу

4. Композиція в графічному мистецтві

Основні закони композиції
Композиційні засоби
Композиційні прийоми
Книжкове мистецтво
Прикладна графіка
Композиція плаката
Станкова графіка

КЛАСИФІКАЦІЯ РІЗНОВИДІВ ГРАФІКИ ТА ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ

ГЛОСАРІЙ

Асоціація (від латин. *associo* — з'єдную, зв'язую) — поняття, що виникає при згадуванні іншого.

Гравюра (від *фр. gravure* — вирізати, створювати рельєф) — основний вид друкованої графіки, в якому зображення є відбитком рельєфного рисунка, який виконується художником на тому чи іншому матеріалі.

Графіка (від *гр. graphikos, γραφικός* — пишу, дряпаю, малюю) — це вид образотворчого мистецтва і зображення на будь-якій поверхні, такий як стіна, полотно, екран, папір, камінь з метою щось позначити, повідомити, ілюструвати.

Графічний дизайн — це художньо-проектна діяльність у створенні гармонійного естетично та функціонально ефективного візуально-комунікативного середовища.

Знак (від *англ. sign, mark*) — це універсальна форма, що виступає у ролі заміника іншого предмета, явища, дії або події (за спільною згодою) і використовується для одержання, зберігання, перетворення та передачі інформації.

Естамп (від *фр.* — відбиток) — твір друкованої графіки, який є відбитком на папері, іноді — на шовку та інших матеріалах.

Екслібрис (від латин. *ex libris* — «із книг») — книжковий знак, який вказує, кому належить книжка.

Ілюстрація (від латин. — висвітлення) — це особливий жанр і основа книжкової графіки, специфікою якої є співтворчість художників і письменників.

Композиція (від латин. *compositio* — створення, поєднання) — побудова форми твору мистецтва, спрямована на розкриття авторського задуму.

Комп'ютерна графіка — це зображення, які створюються засобами комп'ютера і програмних засобів.

Логотип (від дав.-гр. *ὁ λόγος* — слово та *ὁ τύπος* — знак, відбиток) — словесний, образотворчий або об'ємний знак, що є скороченою назвою якої-небудь установи, підприємства, фірми.

Плакат (від *фр. placard* — оголошення, афіша) — це різновид графічного мистецтва, який історично пов'язаний із станковою і книжково-журнальною графікою.

Прикладна графіка має в основі художньо-утилітарне призначення (календарі, поштові марки, екслібриси, товарні знаки тощо) і виконує різноманітні функції.

Рисунок (від слова «риска») — це вид і першооснова будь-якого графічного зображення, виконаного графічними засобами (лінія, крапка, штрих тощо).

Репродукція — це фотографічне або поліграфічне відтворення на площині будь-якого зображення (рисунка, живописного полотна тощо).

Силует (від *фр. silhouette*) — однотонне зображення фігур і предметів, переважно у вигляді чорної плями з чітким контуром.

Символ (від *гр. symbolon* — знак, прикмета) — це умовний образ, словесний чи пластичний, який представляє інші образи, поняття і має певний зміст, відмінний від власного.

Піктограма (від латин. *pictus* — малюнок і *гр. γράμμα* — письмовий знак, риска, лінія) — умовний малюнок із зображенням яких-небудь дій, предметів тощо.

Станкова графіка — вид графічних творів, що існують самостійно (авторські рисунки та естампи).

Художній образ — це специфічна форма відображення та пізнання дійсності в мистецтві. У графіці виявляється у лаконічній виразній формі зображення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие / Р. Арнхейм ; общ. ред. и вст. ст. В.П. Шестакова ; сокр. пер. с англ. В.Н. Самохина. — М. : Прогресс, 1974.
2. Белецкий П.А. Георгий Иванович Нарбут / П.А. Белецкий. — Л. : Искусство. Ленинградское отделение, 1985. — 236 с. : ил.
3. Богомольний Н.Я. Техніка офорта / Н.Я. Богомольний, А.В. Чебикин. — К. : Вища шк., 1978
4. Валуєнко Б.В. Архитектура книги / Б.В. Валуєнко. — К., 2002.
5. Волков Н.Н. Мысли об искусстве / Н.Н. Волков. — М. : Сов. худ., 1978.
6. Вопросы истории, теории и методики преподавания изобразительного искусства : сб. статей. Ч. 1. — М. : Изд-во «Прометей», 2012. — Вып. 8. — 448 с.
7. Игнатьев Е.И. Психология изобразительной деятельности детей / Е.И. Игнатьев. — 2-е изд., доп. — М., 1961. — 223 с.
8. Игнатьев Е.И. Творческое мышление / Е.И. Игнатьев. — М. : Педагогика, 1992.
9. Иттен И. Искусство формы / И. Иттен. — М. : Издатель Д. Аронов, 2001. — 138 с.
10. Кандинский В.В. О духовном искусстве / В.В. Кандинский. — М. : Архимед, 1992. — 109 с.
11. Кандинский В. Точка и линия на плоскости / В. Кандинский. — СПб. : Азбука-классика, 2006. — 240 с.
12. Михайло Жук : альбом / авт.-упоряд. : І.І. Козирод (вступ. ст.), С.С. Шевельов. — К. : Мистецтво, 1987. — 120 с. : рис.
13. Львов С. Альбрехт Дюрер / С. Львов. — 2-е изд. — М. : Искусство, 1985. — 319 с.
14. Лесняк В.И. Графический дизайн (основы профессии) / В.И. Лесняк. — К. : Биос Дизайн Букс, 2009. — 416 с.
15. Лесняк В. Акцидентный шрифт / В. Лесняк. — Х. : Колорит, 2004.
16. Лещинский А.А. Основы графики : учеб. пособ. / А.А. Лещинский. — Гродно : ГрГУ, 2003. — 194 с.
17. Мастера искусства об искусстве : в 7 т. — М. : Искусство, 1965—1970. — Т. 2. — С. 120.
18. Олександр Архипенко : альбом / есе В.О. Коротича. — К. : Мистецтво, 1989. — 200 с. : рис.
19. Образотворче мистецтво : підруч. для 5 кл. загальноосвіт. шк. / Е.В. Белкіна, А.А. Поліщук, Л.В. Фесенко. — К. : Промінь, 2005. — 207 с. : рис.
20. Поліщук А.А. Як творити? Відчувати. Бачити. Мислити : посіб. з образотворч. мистецтва для дит. худ. шк. та студій / А.А. Поліщук. — К., 2002. — 64 с.
21. Поліщук А.А. Олімпіади та конкурси з комп'ютерної графіки в допрофільному та профільному навчанні / А.А. Поліщук. — Київ — Переяслав-Хмельницький, 2006. — С. 218—220.
22. Поліщук А.А. Інформаційні технології в шкільній освіті та підтримці дитячої художньої творчості // Зб. праць II Міжнародної конференції [Нові інформаційні технології в освіті для всіх : стан та перспективи розвитку] / А.А. Поліщук. — К., 2007. — С. 299—309.
23. Поліщук А.А. Навчальний курс графічного дизайну і комп'ютерної графіки як основа інформаційної грамотності та розвитку творчості // Зб. праць III Міжнародної конференції [Нові інформаційні технології в освіті для всіх : система електронної освіти] / А.А. Поліщук. — К., 2008. — С. 261—266.
24. Поліщук А.А. Навчання майбутніх вчителів методиці використання інформаційних технологій в художній і дизайнерській освіті // Зб. праць IV Міжнародної конференції [Нові інформаційні технології в освіті для всіх : інноваційні методи та моделі] / А.А. Поліщук. — К., 2009. — С. 548—554.
25. Поліщук А.А. Формування візуально-знакової культури подання інформації в сучасному навчальному середовищі // Зб. праць VI Міжнародної конференції [Нові інформаційні технології в освіті для всіх : навчальні середовища] / А.А. Поліщук. — К., 2011. — С. 350—354.
26. Претте М.К. Как понимать искусство : Живопись. Скульптура. Архитектура. История, эпохи и стили / Мария Карла Претте, Альфонсо Де Джорджис ; пер. с итал. — М. : ЗАО «Интербук-бизнес», 2002. — 432 с. : ил.
27. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии : в 2 т. / С.Л. Рубинштейн. — М., 1989. — Т. 2. — С. 102.
28. Серов С.И. Графика современного знака / С.И. Серов. — М. : Линия График, 2005. — С. 408.
29. Серов С.И. Типографика визуальной коммуникации / С.И. Серов. — М. : Линия График, 2003.
30. Серов Сергей Польская школа плаката / Сергей Серов, Кшиштоф Дыдо. — М. : Альма-Матер, 2008. — 240 с. — (Сер. «Парадигмы графического дизайна»).
31. Українська графіка ХІ — початку ХХ ст. : альбом / авт.-упоряд. А.О. В'юнник. — К. : Мистецтво, 1994. — 328 с. : рис.
32. Фаворский В.А. Об искусстве, о книге, о гравюре / В.А. Фаворский. — М. : Книга. — 1986. — 239 с.
33. Чебаник В. Графіка української мови / абетка / В. Чебаник. — К., 2004.
34. Шміт Ф.І. Психологія малювання : для педагогів / Ф.І. Шміт. — К. : Держ. видав, 1921. — 115 с.
35. Юрьев Ф.И. Цвет в искусстве книги : [монография] / Ф.И. Юрьев. — К. : Вища шк., 1987. — 248 с. : ил.
36. Яковлев М.І. Композиція + геометрія / М.І. Яковлев. — К. : Каравела, 2007. — 240 с.
37. AGAINST THE CLOCK. Искусство дизайна с компьютером и без... / Пер. с англ. — М. : КУДИЦ-ОБРАЗ, 2005. — 208 с.

ЗМІСТ

ЧАСТИНА I ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГРАФІКИ ТА ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ

ПЕРЕДМОВА	3
Розділ 1. Графіка як мистецтво і основа передачі інформації	
Різновиди графіки	7
Як передається повідомлення	13
Зорове сприйняття зображень	17
Закони зорового сприйняття	19
Розділ 2. Цілісність образного сприйняття	
Мистецтво бачити форми	24
Форма і зображення	30
Оптичні ілюзії	54
Розділ 3. Мистецтво бачити і творити художні образи	
Художній образ	66
Графічні образи	68
Стилізація форми як засіб створення образу	75
Розділ 4. Композиція в графічному мистецтві	
Основні закони композиції	84
Композиційні засоби	88
Композиційні прийоми	96
Книжкове мистецтво	102
Прикладна графіка	108
Композиція плаката	118
Станкова графіка	124

ЧАСТИНА II

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ З КУРСУ «ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ГРАФІКИ»

Розділ 5. Художньо-графічні техніки

Методичні аспекти формування образного мислення . . .	145
Види графічних технік	146
<i>Практичні завдання 1–2</i>	149
<i>Практичні завдання 3–4</i>	151
<i>Практичні завдання 5–6</i>	153
<i>Практичні завдання 7–8</i>	155
<i>Практичні завдання 9–10</i>	157

Розділ 6. Створення художніх образів і композицій

Анімалістика	158
<i>Практичне завдання 11</i>	159
Натюрморт	160
<i>Практичні завдання 12–14</i>	161
Архітектурний пейзаж	164
<i>Практичне завдання 15</i>	164
Портрет	166
<i>Практичні завдання 16–20</i>	166
Плакат	172
<i>Практичні завдання 21–22</i>	172

Розділ 7. Знак як основа візуальної комунікації

Стилізація і трансформація природної форми	178
<i>Практичне завдання 23</i>	179
Графічний проект	180
Прикладна графіка	184
<i>Практичні завдання 24–30</i>	184

Розділ 8. Книжкове мистецтво і дизайн-графіка

Книжкове мистецтво	190
<i>Практичні завдання 31–33</i>	190
Дизайн-графіка	194
<i>Практичні завдання 34–35</i>	194
Графічний проект «Абетка»	196
<i>Практичні завдання 36–40</i>	196

<i>Додатки</i>	202
<i>Глосарій</i>	206
<i>Список літератури</i>	207

Теорію графіки необхідно розглядати у контексті загальних законів образотворчого мистецтва і специфіки практики графічної творчості.

У посібнику «Теорія та практика графіки» ви знайдете відповіді на теоретичні та практичні запитання, які можуть виникнути під час створення художнього образу, графічних творів і дизайн-графіки.

Автор дає можливість читачам відкрити особливу мову мистецтва графіки за допомогою ілюстративного матеріалу, цікавих тестів і завдань. Сподіваємось, що ця книга стане незамінним і цінним провідником у світі графічного мистецтва, а вислови визначних митців зорієнтують у цій захоплюючій подорожі.

Ван Вей, китайський поет,
художник, філософ VIII ст.

«Коли рука прийшла до пензлів і до туші, буває, що вона блукає й грає у забутті... А роки, місяці йдуть у далечинь і вічність, — і пензель піде невленими таємницями шукать. Таємничо-прекрасне узріти — не в багатослівності секрет; але той вчиться, хто уміє, нехай усе ж іде за правилом-законом».

(Із трактату «Таємниці живопису»)

ISBN 978-617-658-006-5

9 786176 580065 >